

УДК 378.32

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.79.1.19>

І. М. Данилюк

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
гуманітарного факультету
Національної академії Національної гвардії України

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ ДИСЦИПЛІНИ «МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВОМУ ПІДРОЗДІЛІ» НА ОСНОВІ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

У статті проведено аналіз застосування методу проектів у підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності. Зазначено, що офіцери цього військового формування України залучаються сьогодні до виконання різноманітних поліфункціональних завдань, що потребують високої військово-фахової компетентності, розвинутого мислення, психологічної стійкості та загартування.

Розглянуто різні наукові парадигми щодо застосування методу проектів у підготовці майбутніх фахівців у ЗВО. Наведено та охарактеризовано методика проектування навчання курсантів дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» у ВВНЗ.

Завданнями проектною діяльністю під час навчання майбутніх офіцерів визначені: систематизація, закріплення, поглиблення отриманих за фахом теоретичних знань і умінь на основі методу проектів; закріплення і розвиток отриманих практичних умінь; розвиток пізнавальних, творчих здібностей курсантів за рахунок активізації самостійної роботи та процесів мислення.

Для організації проектного навчання курсантів обґрунтовано загальну схему такого навчання, де визначено ієрархію цілей, зміст і методи навчання курсантів, спроектовано ідеальну модель та уявлення про її функціонування та результати. На наступному етапі визначено зміст, підібрано методи, засоби та організаційні форми навчання курсантів. На останньому етапі проведено практичну реалізацію запланованих дидактичних заходів.

До базису методики навчання курсантів дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» включено характеристику об'єкта проектування: перебіг навчального процесу, таксономію завдань, що поетапно відображають конкретний алгоритм; педагогічні умови, що покращують навчання курсантів та створюють можливості для їхнього розвитку під час проектного навчання; етапи індивідуального і групового навчання; програму, де відображено зміст, форми, порядок навчання; систему форм, методів, засобів реалізації тощо.

В основу проектного навчання курсантів покладено матеріал про історичні події, важливі дати в житті української держави, етапи та ситуації героїчного минулого українського народу, героїські вчинки українських військовослужбовців, службово-бойової діяльності тощо.

***Ключові слова:** майбутні офіцери Національної гвардії України, професійна підготовка, метод проектів, службово-бойові завдання.*

Постановка проблеми. Військові дії на Сході України потребують сьогодні суттєвих кроків від державних інституцій та побудови нових концепцій підготовки військових фахівців, розроблення та впровадження як перспективних наукових підходів, так і сучасних методик навчання курсантів у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Така довготривала ситуація впливає і на професійну підготовку в Національній гвардії України (НГУ), що характеризується значним посиленням уваги до надійного й ефективного функціонування особистості в умовах службово-бойової діяльності. Необхідність зміцнення морально-психологічного стану та психологічної стійкості військовослужбовців, підвищення їх здатності виконувати завдання в будь-яких умовах зумовили процеси реформування всієї освітньої системи країни, зокрема у ВВНЗ НГУ.

Першочергового розв'язання, на нашу думку, вимагають такі суперечності, що існують сьогодні у системі підготовки майбутніх офіцерів НГУ: між вимогами сучасних службово-бойових завдань до військовослужбовців НГУ та існуючим рівнем їх підготовленості до виконання завдань в екстремальних умовах; між вимогами до професійних, особистісних і індивідуально-психічних якостей, що необхідні військовослужбовцю, та недостатньою ефективністю традиційних методів навчання, що покликані формувати їх у ВВНЗ; між складністю сучасних завдань, які потрібно вирішувати офіцерам НГУ, та недостатнім рівнем їх підготовленості до виконання таких завдань тощо.

Основні ж вимоги української держави до якостей майбутніх офіцерів НГУ є такими: офіцери повинні мати високу професійну компетентність, здатність до вирішення найскладніших завдань

в екстремальних умовах, оперативно приймати рішення, знаходити оптимальні шляхи для виконання службово-бойових завдань, володіти іноземною мовою, ефективно проводити індивідуальну роботу з підлеглими та взаємодіяти в колективі тощо [1].

Водночас аналіз навчально-виховного процесу у ВВНЗ показав, що викладачі у своїй роботі недостатньо орієнтуються на професійно-особистісну підготовку курсантів, недостатньо спираються на їхню свідому активність та креативність у вивченні навчального матеріалу, віддаючи перевагу репродуктивним знанням та простим умінням.

Аналіз наукових джерел і публікацій.

Дослідження історії становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів в Україні проведено В. Ягуповим, М. Нещадимом, В. Толубко, Й. Варієм та іншими. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розробляють О. Диденко, Ю. Кузь, О. Бойко, І. Ліпатов, О. Міршук та інші.

Теоретичні засади проектної діяльності досліджувалися такими ученими, як О. Безпалько, О. Коберник, О. Леонтєв, А. Макаренко, С. Сисоєва, В. Ягупов та інші.

У фундаментальних працях науковцями Ю. Бабанським, В. Оконею, М. Махмутовим зазначено, що креативні методи у процесі професійної підготовки суттєво сприяють підвищенню її ефективності, бо вони відповідають завданням розвитку особистості, творчій, пошуковій, дослідницькій діяльності учнів та студентів [2].

Аналіз військово-наукових джерел дав змогу визначити основні організаційно-педагогічні недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України [3; 4]. Однак особливості навчання майбутніх офіцерів НГУ виконання службово-бойових завдань на основі методу проектів у наукових дослідженнях сьогодні розкрито не зовсім повно.

Метою статті є розкриття педагогічних особливостей навчання курсантів ВВНЗ дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» на основі методу проектів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні науковці вважають метод проектів одним із найбільш дієвих, який включає в себе сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю [5]. Термін «проект» (в перекладі з латинської «projectus») у словниках визначається як «план, задум, прообраз якогонебудь об'єкта, виду діяльності» [6].

У навчальному процесі метод проектів, або метод вирішення проблем, почали застосовувати в 20-ті роки ХХ століття в США. Засновник «прагматичної педагогіки» Дж. Дьюї вважав, що проектом може бути будь-яка діяльність, спрямована на вирішення якої-небудь проблеми, виконана самостійно

групою учнів, об'єднаних спільним інтересом, що сприяє розвитку інтелектуального інтересу [6].

Проектна діяльність займає важливе місце в системі вищої освіти і дає змогу набувати тих навичок, які не досягаються у разі застосування традиційних методів навчання. Так, на думку Е. Полат, проектна діяльність студентів – це «розгляд на новому витку педагогічних, соціальних і культурних досягнень давно забутих старих педагогічних істин, які використовувалися раніше в інших умовах і в іншій інтерпретації» [7]. Ми погоджуємося з думкою провідних педагогів, які вважають метод проектів одним із найбільш ефективних методів розвитку когнітивних і творчих здібностей студентів, формування їхньої професійної компетентності [8]. Отже, у системі вищої військової освіти метод проектів можна застосовувати як компонент системи навчання та організації самостійної діяльності курсантів, яка спрямована на вирішення дидактичних проблем, на досягнення певного результату креативними та дослідницькими шляхами.

На нашу думку, проектна діяльність курсантів сприяє розвитку їхнього інтересу до навчальної діяльності, розкриттю схильностей особистості, розвитку інтелектуальних, творчих здібностей у процесі квазіпрофесійної діяльності у ВВНЗ та вирішення навчально-виховних проблем.

Аналіз наукових джерел, наукових підходів до тлумачення поняття «метод проектів» дав змогу визначити, що організація проектної діяльності курсантів повинна бути спрямована на формування навичок і вмінь самостійного здобування знань, формування професійних компетенцій за допомогою створення проектів, що стосуються діяльності посадових осіб під час інформаційно-пропагандистського забезпечення у військових частинах НГУ. Отже, завданнями проектної діяльності під час навчання майбутніх офіцерів є: систематизація, закріплення, поглиблення отриманих за фахом теоретичних знань і умінь на основі методу проектів; закріплення і розвиток отриманих практичних умінь під час проектування діяльності посадових осіб під час інформаційно-пропагандистського забезпечення у військових частинах НГУ; розвиток пізнавальних, творчих здібностей курсантів за рахунок активізації самостійної роботи та процесів мислення тощо.

На думку В. Ягупова, сьогодні є актуальним комплексне використання різноманітних методів та технологій навчання, у нашому разі – традиційного та інноваційного навчання, які взаємно доповнюють одне одного і компенсують недоліки [9]. Саме такого підходу усе більше вимагає професійна підготовка офіцерів НГУ у ВВНЗ, бо тут відбувається поєднання пізнання, практичної діяльності, соціально-психологічних відносин, виховання, розвитку та керівництва підготовкою курсантів. Таке навчання все більше набуває проблемно-діяльного та творчого, дослідницького характеру.

Оскільки головний недолік традиційного навчання – це слабка реалізація розвиваючої функції навчального процесу, то проектна навчальна діяльність курсантів покликана позбавити їх нецікавих занять, які переважно мають репродуктивний характер. А під час проектного навчання педагог не дає готових знань, а організує їх пошук курсантами шляхом спостереження, аналізу фактів, спілкування, активної розумової діяльності, створення власного навчального продукту.

Основними видами проектів під час навчання майбутніх офіцерів дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» у ВВНЗ є:

– інформаційні проекти, що спрямовані на збір, аналіз та узагальнення інформації, що стосується інформаційно-пропагандистського забезпечення, необхідної для формулювання висновків та результатів;

– творчі проекти, що спрямовані на розвиток професійної спрямованості, творчих здібностей курсантів, їхніх фахових умінь;

– прикладні проекти, що мають чітке прикладне значення з питань інформаційно-пропагандистського забезпечення у підрозділах НГУ.

Для організації проектного навчання курсантів нами обґрунтовано загальну схему такого навчання, визначено ієрархію цілей, зміст і методи навчання курсантів, спроектовано ідеальну модель та уявлення про її функціонування та результати. На наступному етапі визначено зміст, підбрано методи, засоби та організаційні форми навчання курсантів. На останньому етапі проведено практичну реалізацію запланованих дидактичних заходів, зафіксовано результат тощо.

Для роботи над проектами майбутніх офіцерів за дисципліною «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» пропонуємо такі етапи та кроки:

1. Підготовка до проектування (визначається тема і мета, завдання, склад учасників, робочі групи, форми звітності, сумісна робота).

2. Планування (визначення методів і основних відкритих джерел інформації, визначення способів збору та аналізу інформації, форма представлення результатів проекту).

3. Дослідження (збір інформації, поетапне виконання завдань проекту).

4. Висновки (формулювання висновків, виокремлення значення для фаху і службово-бойової діяльності).

5. Подання (підготовка звіту, оформлення, створення презентацій, аналіз виконання проекту і конкретизація результатів).

6. Захист проекту.

7. Підведення підсумків, обмін досвідом, заохочення курсантів, що підготували кращі проекти.

До базису методики навчання курсантів дисципліни «Морально-психологічне забезпечення

у військовому підрозділі» було включено характеристику об'єкта проектування: перебіг навчального процесу, таксономію завдань, що поетапно відображають конкретний алгоритм; педагогічні умови, що покращують навчання курсантів та створюють можливості для їхнього розвитку під час проектного навчання; етапи індивідуального і групового навчання; програму, де відображено зміст, форми, порядок навчання; систему форм, методів, засобів реалізації навчання; критерії продуктивності навчання курсантів та основні показники тощо.

Розроблена методика спрямована на формування таких компетенцій курсантів під час вивчення дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі», як: здатність планувати та організовувати особисту діяльність; здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність ефективно використати у процесі військового управління різні теорії в галузі комунікації; розуміння факторів, які мають позитивний чи негативний вплив на результати виконання поставленого завдання, та здатність визначити та врахувати ці фактори в конкретних умовах обстановки тощо.

Теоретична частина методики була спрямована на оволодіння системою знань щодо сутності, ролі, особливостей організації індивідуальної роботи у підрозділі НГУ. Тут здебільшого було використано положення традиційної організації навчального процесу. Друга, практична частина була спрямована на формування у курсантів практичних умінь і навичок, опанування методикою морально-психологічного забезпечення у військовому підрозділі. Саме тут і було використано переваги проектного навчання курсантів. Також вони мали можливість отримати консультацію викладача.

Третя частина, яка мала самостійний характер, була спрямована на вивчення матеріалів, що присвячені досвіду проведення морально-психологічного забезпечення у військовому підрозділі НГУ.

Четверта частина мала контрольню-оцінювальний характер, де курсанти мали змогу за контрольними питаннями та тестовими методиками з дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» перевірити рівень здобутих знань та вмій.

В основу такого навчання курсантів на заняттях було покладено історичні події, важливі дати в житті української держави, події та ситуації героїчного минулого українського народу, життя видатних постатей, геройські вчинки українських військовослужбовців під час АТО (ООС), службово-бойової діяльності. Такі теми та ситуації стимулюють творчу активність курсантів, вмикають механізми особистісного розвитку, збільшують активність та продуктивність мислення у подо-

ланні труднощів, що постають на шляху до мети, відображають дії професійної діяльності тощо.

Для спонукання курсантів до пошукової активності на заняттях із дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі» створювалися ситуації взаємодії в мікрогрупах, пропонувалися організаційно-комунікативні способи вирішення їхніх службових, особистісних, колективних проблем тощо. Ситуації пропонувалися двох варіантів: типові, що часто трапляються під час служби (відомі) у підрозділах НГУ; нетипові ситуації, що виникають рідко, але можливі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті проведено аналіз застосування методу проектів у підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності. Зазначено, що офіцери цього військового формування України залучаються сьогодні до виконання різноманітних поліфункціональних завдань, що потребують високої військово-фахової компетентності, розвинутого мислення, психологічної стійкості та гнучкості поведінки. Для визначення сутності проектного підходу проведено історичний аналіз наукової літератури.

Розглянуто різні наукові парадигми щодо застосування методу проектів у підготовці майбутніх фахівців у ЗВО. Наведено та охарактеризовано методику проектного навчання курсантів дисципліни «Морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі». У подальшому планується розроблення проектних завдань для курсантів старших курсів, що забезпечують проведення семінарських та практичних завдань із зазначеної дисципліни.

Список використаної літератури:

1. Платонов І.В. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності. *Психологія*. 2010. Вип. 11. С. 320–326.
2. Серветник Р.М. Моделювання підготовки військових фахівців як важлива проблема оптимального входження системи військової освіти у Болонський процес. *Військова освіта*. 2008. Вип. 8. С. 274–283.
3. Хацановський В.С. Підготовка персоналу миротворчих контингентів Збройних Сил України як педагогічна проблема. *Військова освіта*. 2016. Вип. 2. С. 58–66.
4. Керницький О.М. Організаційно-педагогічні проблеми формування правової культури курсантів льотних навчальних закладів у сучасних умовах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2016. Вип. № 50 (103). С. 68–74.
5. Вовк Н.В. Ігрове проектування як засіб формування споживчих знань студентів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету* : Педагогічні науки. Бердянськ : БДПУ, 2013. № 2. С. 26–31.
6. Okon W. U podstaw problemowego uczenia sie. Warszawa, P, 1994. 210 s.
7. Полат Е. С. Что такое проект. *Відкритий урок*. 2004. № 5–6. С. 10–17.
8. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Моногр. / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О. Кульчицька, Л.Є. Сігаєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С.О. Сисоєвої. К.: ВІПОЛ, 2001. 502 с.
9. Ягупов В. Педагогіка. К.: ВПЦ «Київський ун-т», 2000. 400 с.

Daniluk I. Pedagogical features of education of students of the discipline “Moral and psychological support in the military unit” on the basis of the project method

The article analyzes the application of the project method in the preparation of future officers of the National Guard of Ukraine for combat operations. It is noted that the officers of this military formation of Ukraine are involved today in performing various multifunctional tasks that require high military professional competence, developed thinking, psychological stability and hardening. Various scientific paradigms for the application of the project method in the training of future specialists in the Free Economic Zone are considered.

The method of project training of cadets in the discipline «Moral and psychological support in a military unit» in higher education is given and characterized. Tasks of project activity at training of future officers are defined: systematization, consolidation, deepening of the theoretical knowledge and abilities received on a specialty on the basis of a method of projects; consolidation and development of acquired practical skills; development of cognitive, creative abilities of cadets due to activation of independent work and thought processes. For the organization of project training of cadets the general scheme of such training is substantiated, where the hierarchy of the purposes, the maintenance and methods of training of cadets is defined, the ideal model and representation about its functioning and results is projected. At the next stage, the content is determined, selected methods, tools and organizational forms of training cadets. At the last stage, the practical implementation of the planned didactic activities was carried out. The basis of the method of teaching cadets in the discipline «Moral and psychological support in a military unit» includes a description of the design object: the course of the educational process, the taxonomy of tasks, which gradually reflects a specific algorithm; pedagogical conditions that improve the training of cadets and create opportunities for their development during project training; stages of individual and group learning; program, which reflects the content, forms, procedures; system of forms, methods, means of implementation, etc. The project training of cadets is based on material about historical events, important dates in the life of the Ukrainian state, stages and situations of the heroic past of the Ukrainian people, heroic deeds of Ukrainian servicemen, military service, etc.

Key words: *future officers of the National Guard of Ukraine, professional training, project method, combat missions.*